

KS. MARCIN GŁĄBEK ^{a, @}

 0009-0000-1275-2160

^a Szkoła Doktorska Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,
ul. Wóycickiego 1/3, bud. 12, pok. 1240, 01-938 Warszawa

[@] Marcin.Glabek@Katowicka.PL

IDEA BRATERSTWA W UJĘCIU JOSEPHA RATZINGERA/BENEDYKTA XVI

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, braterstwo, chrześcijaństwo, Ewangelia, wspólnota.

Abstrakt: Artykuł koncentruje się na idei braterstwa w ujęciu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, analizując jej teologiczne i społeczne znaczenie. Kluczowym elementem tej koncepcji jest przekonanie, że wszyscy ludzie są braćmi, ponieważ mają wspólnego Ojca w Bogu. Benedykt XVI podkreślał, że chrześcijańska wspólnota nie tworzy się samoistnie – wymaga świadomego wysiłku na rzecz jedności i otwartości. Braterstwo chrześcijańskie ma wymiar uniwersalny, ale jednocześnie opiera się na wierze i sakramentach, zwłaszcza Eucharystii. To w niej wierni odnajdują prawdziwe braterstwo, przekraczające podziały społeczne i kulturowe. Papież akcentował również misyjny wymiar braterstwa – wspólnota wierzących nie może zamykać się na innych, lecz powinna być otwarta i gotowa do budowania jedności. W tym kontekście wskazywał na rolę parafii oraz wspólnot apostolskich jako przestrzeni wzrostu braterskiej tożsamości chrześcijan. Dla Benedykta XVI autentyczne braterstwo to nie tylko ideał, ale rzeczywistość, która urzeczywistnia się przez miłość, wiarę i życie sakramentalne.

Sekcje: [Wstęp] > 1. Chrześcijańska geneza uniwersalnych wartości moralnych > 2. Braterstwo w ujęciu biblijnym > 3. Istota braterstwa w ujęciu Benedykta XVI > 4. Przestrzeń wzrostu idei chrześcijańskiego braterstwa > [Zakończenie].

KS. MARCIN GŁĄBEK (1996–); 2022, kapłan archidiecezji katowickiej; 2022, mgr: teologia (UŚ, Katowice); doktorant: Szkoła Doktorska UKSW.

Chrześcijańskie braterstwo urzeczywistnia swoje zobowiązanie w pierwszej kolejności przez misję, przez agape i przez cierpienie¹. Wyznaczone narzędzia wyrażają również zadania chrześcijanina, czyli wielobarwne formy rozpoznawanej przez niego braterskiej służby bliźniemu – siostram i braciom. Dla Benedykta XVI idea braterstwa stanowi aktualne wyzwanie w próbie opisanego współczesnego obrazu chrześcijanina i Kościoła. Wobec pojawiających się ewangelizacyjnych wyzwań stanowi również próbę zaktualizowania inspiracji, jakimi powinien się kierować uczeń Jezusa. Koncepcja chrześcijańskiego braterstwa ma stanowić ważny element umacniający wspólnotę, której została powierzona misja jednoczenia. Uczeń Chrystusa zostaje powołany do życia w konkretnej wspólnotcie, którą Benedykt XVI określa jako parafię – wspólnotę wspólnot, która ma swoje cele i zadania, do których wszyscy tworzący ją parafianie, są zaproszeni. Tam także realizować ma się zadanie budowania eucharystycznej jedności i autentycznego braterstwa, wyrażające najgłębszy wymiar tajemnicy chrześcijaństwa. Właśnie do tej wspólnoty, doświadczającej godności siostr i braci, połączonych w chrześcijańskim obszarze braterstwa, zaproszeni są wszyscy ochrzczeni. W ten sposób mogą rozpoznawać i głosić prawdziwe imię jedyne Boga, jakim „może być tylko pokój i braterstwo, sprawiedliwość i miłość”².

Dla papieża Benedykta XVI inspiracje płynące ze współczesnego odczytywania koncepcji braterstwa były istotne, jeszcze zanim objął urząd Biskupa Rzymu i Następcy Piotra. Interesujące nas wątki dotyczące idei braterstwa znajdziemy zarówno w oficjalnych dokumentach wyrażających jego papieskie nauczanie, jak i w wypowiedziach w czasie oficjalnych wizyt apostolskich. Nie można zapomnieć o wcześniejszym teologicznym dorobku Josepha Ratzingera, w którym wielokrotnie odnosił się do źródeł idei braterstwa oraz form jego urzeczywistniania we współczesnym Kościele. Istotnym dla podjęcia niniejszego tematu wydają się również być odczytywane relacje chrześcijan ze świeckim społeczeństwem oraz szanse i zagrożenia oraz podobieństwa i różnice, doświadczane na przykładzie codziennego wcielania w życie idei braterstwa. Na te pytania starał się

¹ J. Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, Kraków 2006, s. 84–86.

² Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników pierwszego seminarium zorganizowanego przez Forum katolicko-muzułmańskie *Imieniem Boga mogą być tylko pokój i braterstwo*, 6 XI 2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/orumkm_06112008.html [26.02.2025].

odpowiedzieć Joseph Ratzinger, podejmując kwestię chrześcijańskiej idei braterstwa.

1. Chrześcijańska geneza uniwersalnych wartości moralnych

Na porządek współcześnie tworzonych społeczeństw składają się wartości, które można uznać za pierwotnie chrześcijańskie. Wśród idei wyrosłych z chrześcijaństwa można wyróżnić: potrzebę zachowania nieskrępowanej równości pomiędzy ludźmi, konieczność troski o zachowanie sprawiedliwości, solidarności i ludzkiej godności, dbałość o szanowanie praw człowieka czy zachowanie służebnego wymiaru władzy. Ich chrześcijański charakter i pochodzenie są istotne, jednak chrześcijaństwu nie są one już powszechnie przyznawane³. Niniejsze wartości zostały zachowane w świadomości społeczeństwa za sprawą funkcjonującego w świecie Bożego fermentu⁴. Zwykle to, co zostało w chrześcijaństwie wypracowane przez właściwie ukształtowane sumienie, jest przypisywane osiągnięciom ateistycznego świata, pomijając ewangeliczny charakter osiągniętych wartości i odzierając go z jego kreatywnej myśli.

Kształtująca kulturę religia wnosi w nią różnorodne wartości, również moralne, stając się inspiracją do pokojowego współżycia obywatelskiego, zarówno w relacjach obywateli z państwem jak i w stosunkach międzynarodowych. Jednak gdy stają się one uznane za zbędne, to ich właściwe, pozytywnie oddziałujące funkcje społeczne należy zastąpić odpowiadającym systemem „świeckich” wartości. Obserwowane zjawisko, przejawiające się zarówno w odmiennym rozumieniu pochodzenia, jak i znaczenia obowiązujących w świecie wartości można nazwać zderzeniem wartości. Próby interpretacji i odnalezienia właściwej odpowiedzi na niniejszy problem podjął w swoich poszukiwaniach Benedykt XVI, wyznaczając go jako palący problem społeczny⁵. Współczesne dążenia do jego marginalizacji przez nowoczesne społeczeństwa nie oznaczają, że państwa nie potrzebują wiarygodnych filarów, na których można oprzeć życie wspólnotowe, którymi są autentyczne wartości. Niemogąca sama

³ U. Schrade, *Wartości chrześcijańskie są obiektywne*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, 2(1993), nr1(5), s. 144.

⁴ J. Maritain, *Chrześcijaństwo i demokracja*, „Znak”, 44(1992), nr 4, s. 48.

⁵ J. Węgrzecki, *Wartości chrześcijańskie w świecie współczesnym*, w: *Wartości chrześcijańskie a europejskie. Chrześcijaństwo kształtujące tożsamość Europy*, red. P. Walewski, Pelplin 2022, s. 76.

ich wygenerować wspólnota polityczna, powinna opierać się na dorobku innych społeczności⁶. Poddając próbie opisu kulturę europejską, należy dostrzec w jej źródłach różnorodne wartości, pochodzące z jej wielorakich korzeni: greckich, rzymskich, judeochrześcijańskich, arabskich czy humanistycznych⁷. Mimo to, w opisywanej kulturze jako czynniki silnie oddziałujące należy wyróżnić elementy chrześcijańskie, które stały się źródłem i nośnikiem obowiązujących wartości, wśród których znajduje się również idea braterstwa. Głoszona przez chrześcijaństwo koncepcja prawdziwego braterstwa, będąca owocem zbawczego dzieła Chrystusa, odgrywa istotną rolę w budowaniu wspólnoty obywatelskiej. W kontekście omawianego tematu rysuje się pytanie, czy dla współczesnego społeczeństwa idea braterstwa pozostaje wciąż społecznie aktualnym wyzwaniem i palącym problemem? Próbę odpowiedzi na wyżej postawione pytania podejmował Joseph Ratzinger/Benedykt XVI, analizując biblijne źródła idei braterstwa oraz jej teologiczne interpretacje.

2. Braterstwo w ujęciu biblijnym

Pojęciem o uniwersalnym zasięgu, którego nie można uporządkować wyłącznie w zbiorze wartości religijnych, jest braterstwo. Człowiek, podejmując działania mające na celu próbę bezinteresownego ofiarowania swojego życia dla bliźniego, podejmuje w wyraźny sposób próbę wejścia w głęboko budowane relacje interpersonalne. Należy jednak wystrzegać się jakiegokolwiek formy przymusu w procesie darowania siebie drugiemu człowiekowi, szczególnie argumentowanej potrzebą miłości braterskiej. Mimo to, jak zaznacza tekst Księgi Rodzaju, do stawiania kroków na drodze budowania braterskiej tożsamości Bóg inspiruje Adama, zapraszając go do przygody urzeczywistniania prawdziwej komunii oraz braterskiego zaangażowania (zob. Rdz 2, 8 – 3, 24).

Poddając opisowi biblijną koncepcję braterstwa, należy zatrzymać się nad odnalezieniem źródeł jej późniejszego odczytywania w środowiskach, w których Kościół się narodził. Należy wspomnieć, że na obraz biblijnego ujęcia braterstwa składał się świat budowany przez kulturę grecką, hellenistyczną oraz żydowską. W tych obszarach należy szukać źródeł odczytywania i zrozumienia koncepcji braterstwa w ujęciu biblijnym oraz

⁶ W. Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie. Refleksje na podstawie nauczania Josepha Ratzingera*, TiCz, 45(2019), nr 1, s. 70.

⁷ H. Skorowski, *Wartości chrześcijańskie istotnym elementem kultury europejskiej*, w: *Wartości chrześcijańskie a europejskie*, s. 24.

interesujących nas interpretacji Benedykta XVI. W ujęciu Greków, jak zaznacza Joseph Ratzinger, etos braterstwa oparty był na rozszerzonym pokrewieństwie krwi konkretnego narodu. W tym zakresie szczególną uwagę kierowano na relacje łączące członków tego samego ludu tworzącego wspólnotę, rozumiejąc je jako rozszerzone braterstwo krwi⁸. W kategorii braci odnajdowano również przyjaciół, odczytując relacje przyjacielskie jako „powinowactwo z wyboru”. Braterstwo w greckim ujęciu wyznaczało granice funkcjonującej wspólnoty, a także moralne prawa i obowiązki, których przestrzegać mieli jej członkowie. W każdym z wyżej określonych zbiorów greckiego rozumienia pojęcia braterstwa uznawana była granica niniejszej wspólnoty, poza którą znajdowali się „nie-bracia” oraz „nie-przyjaciele”⁹. W tym zakresie obowiązujące zasady rozróżniane były zarówno dla osób będących jej częścią, jak i znajdujących się poza jej granicami. Zaznaczone powyżej rozróżnienie może stanowić źródło napięcia pojęcia braterstwa, jakie charakteryzowało niejednorodne podejścia do konkretnego człowieka¹⁰. W ten sposób wyróżnia się wewnętrzny etos członków wspólnoty oraz etos zewnętrzny osób niebędących jej członkami. Braterstwo rozumiane w ujęciu kultur starożytnych – Grecji i Rzymu, obejmowało poza krewnymi i mieszkańcami tej samej wspólnoty, także wyznawców tego samego boga¹¹.

Stary Testament ogranicza pojęcie braterstwa do osób należących do narodu wybranego. Etos braterstwa oparty został na idei wspólnego wybrania przez Boga, a wśród bliźnich znajdują się rodacy oraz współwyznawcy¹². Ponadto w starotestamentowej tradycji idea braterstwa odnosi się do rodzonych braci, ponadto do krewnych, jak również do osób pochodzących z jednego rodu czy szczepu. W Starym Testamencie pod pojęciem „bracia” widziano również członków konkretnego pokolenia lub ludzi określających się jako posiadających jednakowego przodka¹³. Jednakże przedchrześcijańska historia biblijna przedstawia również konkretne przykłady osób, które nie postępowały zgodnie z obowiązującymi zasadami braterskiej koncepcji. Działania te przejawiały się

⁸ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 13.

⁹ Zob. tamże, s. 13–15.

¹⁰ Tamże, s. 14.

¹¹ M. Pierzchała, *Znamiona braterstwa w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 41(2021), s. 95.

¹² Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie*, s. 74.

¹³ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 19.

w egoistycznym nastawieniu indywidualnych osób lub grup społecznych, skutkującym poszukiwaniem własnej chwały, dodatkowych zysków, władzy czy przyjemności. Poszukując powodów odwrócenia się od biblijnej koncepcji braterstwa należy odnajdywać w grzechu, zarówno osobistym jak i wspólnotowym. Jest on aktywną przyczyną powodującą odwróceniem się od idei Bożego panowania, tym samym odrzucając stawiane przez Niego wskazówki i zasady. Przykładem zachowań niszczących odczytywaną ideę braterstwa umieszczonych w Starym Testamencie jest historia Kaina i Abela (zob. Rdz 4, 1–24), gdzie przedstawiono bratobójcze zabójstwo, będące wyrazem łamania solidarności i braterskiej miłości¹⁴. Innym przykładem wyrażającym negatywną reakcję człowieka na biblijną koncepcję braterstwa jest ludzka pycha zobrazowana historią budowania wieży w kraju Szinear (zob. Rdz 11, 1–9). Następstwem tego ludzkiego działania była reakcja Boga, który spowodował trudności w procesie komunikacyjnym budujących wieżę¹⁵.

W celu podjęcia próby zrozumienia chrześcijańskiej wizji braterstwa w porządku chrześcijańskim, należy odwołać się do interesującego nas źródła, jakim jest tradycja biblijna. W tym zakresie w szczególności zwrócimy uwagę na nauczanie głoszone przez Jezusa Chrystusa oraz twórczość św. Pawła z Tarsu. Dla Chrystusa braćmi byli Izraelici, co zaznacza komentując Boże przykazania: „słyszeliście, że powiedziano przodkom: nie zabijaj, a ja wam powiadam: każdy, kto się gniewa na swego brata podlega sądowi” (Mt 5, 21–22). W innym miejscu, nauczając w czasie Kazania na Górze i promując prawdziwe braterstwo zapytał: „Czemu to widzisz drzazgę w oku swego brata, a belki we własnym oku nie dostrzegasz?” (Mt 7, 3). Wśród braci Jezus wymieni także osoby słuchające Słowa Bożego i próbujące wiernie je wypełniać (zob. Mk 3, 33) a także osoby, które cierpią z różnych powodów (zob. Mt 25, 31–46). Wśród osób określonych jako Jezusowi bracia, znajdują się również Jego uczniowie, co wyraził w rozmowie z kobietami w czasie wielkanocnego poranka (zob. Mt 28, 10). Jezus wzywał również do powszechnego braterstwa, przez głoszenie konieczności odnalezienia owiec, które „poginęły z domu Izraela” (Mt 15, 24), by budować jedną owczarnię wyrażającą istotę ludz-

¹⁴ Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2014 *Braterstwo podstawą i drogą do pokoju*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20131208_messaggio-xxviii-giornata-mondiale-pace-2014.html [19.02.2025].

¹⁵ M. Basiuk, *Jedność między ludźmi w świetle opowiadania o wieży Babel*, SSHT, 44(2011), s. 458–459.

kiej jedności i braterstwa. Jezus swoim ziemskim życiem zaznaczył, że to chrześcijańska wspólnota będzie wyrażać istotę nowego braterstwa¹⁶.

Koncepcję braterstwa odnajdujemy również w listach św. Pawła Apostoła, podejmującego próbę nadania jej trynitarnego wymiaru. Odnosząc ją do Boga Ojca, Syna Bożego oraz Ducha Świętego, wyraził je jako pokrewieństwo dokonujące się przez Ducha, ale nigdy bez Ojca i Syna. Dla św. Pawła „brat” to określenie chrześcijanina, a granicą oddzielającą ramy braterstwa jest granica wyznaczana przez wiarę. Człowiek stający się chrześcijaninem, staje się bratem, któremu przysługuje miłość braterska – *filadelfia*¹⁷. Prawdziwe życie chrześcijańskie ma wyrażać się w codziennym procesie nawracania się oraz „wynikać z sumiennej, konsekwentnej pracy nad sobą, przekraczania własnych ograniczeń dzięki współpracy z łaską Bożą i świadczenia na różne sposoby miłości wszystkim bliźnim”¹⁸. Mimo to należy podkreślać, że odbiorcami odkupieńczej miłości Jezusa Chrystusa nie są tylko i wyłącznie ochrzczeni, lecz każdy człowiek, którego Jezus jest jedynym Odkupicielem (zob. Ef 2, 14). Ta prawda stale pobudza chrześcijan do nieustawiania w procesie głoszenia Dobrej Nowiny i misyjnego zaangażowania Kościoła.

3. Istota braterstwa w ujęciu Benedykta XVI

Chrześcijańskie braterstwo przekracza obszar idei i staje się rzeczywistością, która nie przestaje się realizować w wydarzeniu Chrystusa¹⁹. Stanowi ono konkretną formę urzeczywistniania się tak rozumianego braterstwa oraz jego nieustanne źródło. Rzeczywistość wydarzenia Jezusa Chrystusa stanowi element odróżniający chrześcijańską ideę braterstwa od innych, przedstawionych wcześniej koncepcji braterstwa, opartych na kręgu pokrewieństwa krwi. Jak zaznaczył Benedykt XVI, najgłębszym źródłem chrześcijańskiego braterstwa jest zakorzenienie we wszczepieniu Chrystusa. Momentem, w którym dokonuje się to wszczepienie jest przyjęty przez człowieka chrzest, a wymiarem je realizującym jest celebrowanie Eucharystii²⁰.

¹⁶ Zob. A.J. Najda, *Jedność pierwotnego Kościoła w świetle Dziejów Apostolskich*, „Studia Teologiczne. Białystok – Drohiczyń – Łomża”, 31(2013), s. 275–291.

¹⁷ Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie*, s. 75.

¹⁸ T.M. Dąbek, *Boże synostwo a ludzkie braterstwo* *Teologia wezwania Ojciec nasz*, RBiL, 53(2000), s. 198.

¹⁹ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 56.

²⁰ Zob. P. Kiejkowski, *Fratelli tutti*, Poznań 2021, s. 147–167 (*Teologia Dogmatyczna*, t. 16).

Chrześcijańska koncepcja braterstwa ukazuje Kościół jako wspólnotę wybraną przez Pana, w której i przez którą, to wszczepienie jest kontynuowane²¹.

Odczytywana w taki sposób koncepcja braterstwa prowadzi do konieczności budowania otwartości, jaką Kościół powinien się kierować, by nie odrzucać innych ludzi w spotkaniu z Bogiem. Obrazem, wiodącym odbiorców przez tę refleksję jest syn, który troszczy się o uratowanie swojego rodzeństwa. Z miłości i troski o swojego bliźniego nie podejmuje działań, które mogłyby prowadzić do jego potępienia, lecz robi wszystko, by go uratować. W ten sposób może wypełnić swoją misję, otrzymaną na mocy wybrania. Ścisła wspólnota braterska, do której budowania zaproszony jest Kościół, służyć ma odłączonemu bratu, skutecznie wywiązując się z otrzymanego wcześniej zadania. Celem wspólnoty nie jest szczelne zamknięcie się na osoby znajdujące się poza jej gronem, ale kreatywne otwarcie i służba bliźniemu, powierzonego trosce bratu²².

Chrześcijańska rodzina, podejmująca wysiłek misyjnego uniwersalnego otwarcia, powinna zadbać o budowanie silnej zbiorowej tożsamości oraz mocnej identyfikacji ze wspólnotą braterską jej członków. Stanowi to warunek umożliwiający właściwe wypełnienie wspólnotowej misji, powierzonej rodzinie Kościoła oraz wyzwanie, przed którym stają chrześcijanie uznający swoją osobistą odpowiedzialność za powierzone im zadanie²³.

Braterstwo w ujęciu nauczania społecznego Kościoła koncentruje się wokół relacyjności oraz równości wszystkich ludzi, ze względu na posiadaną jednakową godność dziecka Bożego. W swoim nauczaniu Kościół zaznacza, że braterska jedność ma swoje źródło w wewnętrznej wspólnocie Boga, którego trzy Osoby żyją w jedności, zwanej komunią, stanowiąc „najwyższy wzór jedności, odbłask wewnętrznego życia Boga, jednego w trzech Osobach”²⁴. Również Joseph Ratzinger/Benedykt XVI, nawiązując do nauczania św. Pawła, wielokrotnie odwoływał się do wyrażonej powyżej koncepcji. Według niego podstawą chrześcijańskiego braterstwa jest wspólnota wiary, odczytywana przez wyznawców Chrystusa. Jako dzieci Boże, chrześcijanie są braćmi i siostrami z powodu wspólnego ojcostwa w Bogu Ojcu. W tym duchu odczytywane braterstwo jest „zakorzenione w wierze,

²¹ P. Burgoński, *Braterstwo – mit, partykularyzm, utopia?*, w: *Caritas in veritate zasada polityki społecznej*, red. T. Adamczyk, J. Mazur, Lublin 2011, s. 173.

²² Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 81–84.

²³ Zob. M. Kluz, *Podstawy odpowiedzialności moralnej chrześcijan za misję ewangelizacyjną w świecie*, STV, 54(2016), nr 2, s. 151–171.

²⁴ SrS, n. 40.

która daje nam pewność naszego realnego synostwa Bożego i naszego braterstwa”²⁵. Stąd też J. Ratzinger wyprowadza postulaty, prowadzące do ukształtowania postawy chrześcijan we właściwym braterskim etosie. Ich szczególnym elementem jest świadome przyjęcie Bożego ojcostwa oraz urzeczywistnianie autentycznej jedności z Chrystusem²⁶.

W Bożym ojcostwie, stanowiącym źródło chrześcijańskiego braterstwa, można odkryć dwa istotne wymiary. Pierwszym wymiarem ojcostwa jest relacja Boga-Stwórcy do stworzenia. Jako stworzenie ludzie należą do Stwórcy, są wytworem Jego boskiej kreatywności. Bóg-Stwórca miłuje swoje stworzenie, doskonale znając każdego człowieka, jako swoje dziecko. Bóg posługuje się twórczą miłością, dzięki której człowiek istnieje. Stanowi ona wyraz odkupieńczej miłości, dzięki której człowiek odnajduje w sobie godność Bożego stworzenia. Jak podkreślił Benedykt XVI, jest to „miłość objawiona i urzeczywistniona przez Chrystusa (por. J 13, 1) oraz «rozlana w sercach naszych przez Ducha Świętego» (Rz 5, 5)”²⁷.

Drugi wymiar Bożego ojcostwa względem człowieka jest związany z relacją synostwa, łączącą Boga Ojca z Synem Bożym. Wiąże się z synostwem Jezusa. Synostwo realizowane przez Jezusa zostało przez Niego wyrażone jako całkowite posłuszeństwo Ojcu, jako przyjęcie własnej egzystencji i całej drogi przygotowanej przez Ojca²⁸. Jak zaznacza Benedykt XVI, jest to „najbardziej charakterystyczną cechą Syna jako Syna”²⁹. Pomimo tego Jezus nie pragnie pozostać samotny w tej relacji synostwa, ale chce nas zaangażować i włączyć w swoje synostwo, w tę wyjątkową i niezwykle osobistą relację z Bogiem Ojcem³⁰. Jezus Chrystus, realizując swoją misję, angażuje swoich wyznawców do rozpoznania w swoim życiu daru Bożego ojcostwa oraz udzielonej przez Chrystusa relacji synowskiej. Odkrycie godności Bożego dziecka, stworzenia realizowanego na obraz i podobieństwo Boże, oraz realizacja życia wypełnianego autentyczną relacją budowanej jedności z Jezusem Chrystusem, są sposobami Benedykta XVI na budowanie chrześcijańskiego braterstwa. Jezus ofiarowuje każdemu człowiekowi dar synostwa, poprzez wypełnianie przez Jego życie

²⁵ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 57.

²⁶ Tamże.

²⁷ CiV, n. 5.

²⁸ J. Szymik, *Syn jako rozdarta zasłona. Misteria Jezusa w ujęciu Józefa Ratzingera – Benedykta XVI*, CTh, 90(2020), nr 4, s. 115.

²⁹ J. Ratzinger, *W rozmowie z czasem*, t. 13, Lublin 2018, n. 909.

³⁰ Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie*, s. 76.

wcielenie. Dzięki temu udostępnionemu przez Chrystusa darowi, każdy Jego wyznawca może rozpoznawać w sobie wymiar Bożego dziecięctwa, który posiada dynamiczną specyfikę. Jako dzieci Boże, naśladowując Chrystusa ludzie stają się coraz bardziej do Niego podobni³¹, tym samym rozwijając otrzymany od Boga dar.

Odczytywana w powyżej nakreślony sposób idea braterstwa zakłada konieczność włączenia się uczniów Chrystusa w żywe budowanie chrześcijańskiej wspólnoty. W nauczaniu Benedykta XVI zadanie budowania jedności ludu Bożego stanowiło istotne wyzwanie oraz inspirację do uruchamianych przez niego inicjatyw oraz akcentowanych w swoim papi skim nauczaniu³². Odkrywana jedność Ojca i Syna stanowi inspirację do odkrywania sposobów na budowanie braterskiej jedności w chrześcijańskiej wspólnocie. Wśród takich jednoczących narzędzi znajduje się inicjacja procesu rozwoju: osobistego – człowieka oraz wspólnotowego – narodu, prowadzących do upowszechnienia się idei prawdziwego braterstwa, do czego zachęcał papież Benedykt XVI. Działania chrześcijan, nacechowane niniejszym zaangażowaniem, powinny realizowane być w taki sposób, by nie ograniczać duchowego wymiaru ich rozwoju, tym samym sprawiając, że trwający proces może być w pełni autentyczny³³. Rozwój integralny, rozumiany w zarysowany powyżej sposób, prowadzący do odważnego stawiania kroków na drodze budowania braterstwa, wyraża się w zaufaniu Bogu, zawierzeniu Opatrzności i miłosierdziu Bożemu oraz wyrzekaniu się siebie, w budowaniu sprawiedliwości i rzeczywistego pokoju.

Jak zaznaczył Benedykt XVI, realizacja zadania, przed którym staje chrześcijańska wspólnota, możliwa jest jedynie wtedy, gdy jego „ukierunkowującą zasadą jest napędowa siła miłości”³⁴. To właśnie dzięki miłości, odkrywanej przez wiarę w Jezusa Chrystusa, człowiek nie tylko odnajduje etyczny wzór, możliwy do naśladowania, ale przede wszystkim wychodzi poza granice własnego egoizmu, włączając się w Ciało Chrystusa³⁵. Tajemnica zniesienia granic to tajemnica, którą odkrywa przed

³¹ J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu. Od Chrztu w Jordanie do Przemienienia*, Kraków 2017, s. 130.

³² Zob. A. Sosnowski, *Jedność Kościoła w nauczaniu Benedykta XVI*, CzSt, 45(2017), s. 125–133.

³³ CiV, n. 79.

³⁴ Tamże, n. 77.

³⁵ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 61.

chrześcijańską wspólnotą Jezus Chrystus. Tę prawdę w wyraźny sposób akcentuje św. Paweł w Liście do Efezjan:

„On bowiem jest naszym pokojem. On, który obie części [ludzkości] uczynił jednością, bo zburzył rozdzielający je mur – wrogość. W swym ciele pozbawił On mocy Prawo przykazań, wyrażone w zarządzeniach, aby z dwóch [rodzajów ludzi] stworzyć w sobie jednego nowego człowieka, prowadząc pokój, i [w ten sposób] jednych, jak i drugich znów pojednać z Bogiem w jednym Ciele przez krzyż, w sobie zadawszy śmierć wrogości” (Ef 2, 14–16).

Odkrywana przez chrześcijan jedność z Chrystusem implikuje jedność pomiędzy Jego wyznawcami oraz oznacza zniesienie pozostałych granic: naturalnych, społecznych, historycznych czy narodowych³⁶.

Braterstwo chrześcijan zakorzenione jest w wierze, dającej nadzieję powszechnego synostwa Bożego oraz autentycznego braterstwa realizowanego we wspólnocie. Istotnym zadaniem w procesie budowania jedności, jak zaznacza J. Ratzinger/Benedykt XVI, jest *Modlitwa Pańska*, pozostawiona przez Jezusa swoim uczniom. Na mocy daru synostwa uczniowie Chrystusa posługują się słowami „Ojcie nasz” wyrażającymi prawdę, że Bóg jest „Ojcem o tyle, o ile jesteśmy członkami wspólnoty Jego dzieci”³⁷. Zatem żywa wiara powinna prowadzić do świadomości kształtowanej postawy wobec Boga oraz wobec bliźnich, rozpoznawanych jako siostry i bracia. Z jednej strony to braterskie zadanie realizuje się przez postawę zaufania i miłości względem Boga, a z drugiej strony samozatrącenia względem drugiego człowieka, stając się „synem w Synu”³⁸. Taką wizję wiary, budowanej „nie w kategoriach nietolerancji, dyskryminacji czy konfliktu, lecz w duchu absolutnego poszanowania prawdy, współistnienia, praw i pojednania” miał na myśli papież Benedykt XVI³⁹.

Interpretując słowa Chrystusa zostawione uczniom, papież zachęcał chrześcijan, by opierając się na wierze, autentycznej relacji z Chrystusem, podejmowali odważną próbę wyjścia z własnego „ja”, kierując się w stronę Boga i bliźnich – braci i siostr w Chrystusie⁴⁰. Właściwie realizowana

³⁶ Tamże, s. 62.

³⁷ Tamże, s. 57.

³⁸ Tamże, s. 59.

³⁹ Benedykt XVI, Przemówienie *Prawa człowieka są wyrazem sprawiedliwości*, 18 IV 2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/usa_onz_18042008.html [21.02.2025].

⁴⁰ Zob. Ł. Grzywocz, *Główne rysy antropologii J. Ratzingera/Benedykta XVI*, „Studia Nauk Teologicznych PAN”, 15(2020), s. 193–212.

proegzystencja ma być sposobem na realizowanie idei braterstwa oraz podstawową zasadą życia chrześcijańskich wspólnot⁴¹.

4. Przestrzenie wzrostu idei chrześcijańskiego braterstwa

Właściwie pojmowanej idei braterstwa chrześcijanie powinni się stale uczyć, wcielając ją w swoje codzienne życie. To jedno z ważniejszych wyzwań, jakie rozpoznawane są przez wspólnotę Kościoła. Ułatwieniem w tej drodze są przypomniane przez Benedykta XVI przestrzenie wzrostu chrześcijan wedle koncepcji braterstwa oraz propagowania i uczenia się chrześcijańskiego braterstwa. Poniżej zostaną przedstawione propozycje niemieckiego teologa dla uczniów Chrystusa stawiających kroki na drodze wzrostu braterskiej tożsamości.

W chrześcijańskiej wizji budowania braterstwa ważna jest koncepcja łączenia wiernych w braterską wspólnotę, skierowaną na drodze budowania jedności między bratnimi członkami, a ostatecznie również ku Bogu. Wizja ta rozciąga granicę oddzielającą chrześcijan, członków wspólnoty Kościoła od tych, którzy nie są częścią tej wspólnoty. W ścisłym sensie chrześcijanin jest bratem dla swoich współwyznawców, widzących w Bogu swojego Ojca. Autor ukonkretniając szerokie pojęcie braterstwa, zawęża je, poszukując środków budujących chrześcijańskie wspólnoty, w których urzeczywistnia się koncepcja braterstwa. W tym celu Benedykt XVI wyznaczył jako istotne przestrzenie wzrostu idei braterstwa, następujące elementy: „wspólnotę Kościoła, a w niej na parafię, Eucharystię i stowarzyszenia apostołskie”⁴².

Chrześcijańskie braterstwo urzeczywistnia się przede wszystkim w Kościele. To w Kościele członkowie ludu Bożego mogą rozwijać się i wzrastać, również w najbardziej istotnych wymiarach, na jakie składa się idea braterstwa. Podstawowym obszarem wzrostu chrześcijan, jak zaznaczył Benedykt XVI, jest parafia, którą można wyróżnić jako podstawowy obszar urzeczywistniania się Kościoła. Parafia jest kluczową przestrzenią rozwoju i podejmowania aktywnego wspólnotowego życia chrześcijańskiego oraz doświadczania wspólnoty między jej członkami. Parafianie razem z proboszczem, budujący parafialną wspólnotę, nie tylko się znają, ale wspólnie się modlą, przebywają i podejmują inicjatywy w duchu braterskiej służby.

⁴¹ J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 2006, s. 192.

⁴² Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie*, s. 78.

Przedstawiona przez Benedykta XVI wizja braterstwa została zakorzeniona w pierwotnym Kościele i ma ścisłą łączność przede wszystkim z wymiarem eucharystycznym⁴³. Jest to jeden z najistotniejszych wymiarów parafialnego życia chrześcijańskiej wspólnoty, wyrażający sakramentalną łączność. Został on przedstawiony przez przyszłego papieża jako „etyka Chrystusa”. Przyjęta przez chrześcijan godność budowania Ciała Chrystusa, bycia członkiem Kościoła, została zakreślona w pierwszym stopniu przez dostępność eucharystyczną. To właśnie w tym sensie chrześcijanie pozostają połączeni więzami braterstwa. Papież przypominał, że „etyka Chrystusa pozostaje esencjalnie etyką ciała Chrystusa [...]. Jako etyka prawdziwego pozostawienia siebie, w sposób konieczny zawiera ona braterstwo wszystkich chrześcijan”⁴⁴. Braterstwo chrześcijan realizuje się w sakramencie braterstwa, jakim jest celebrowanie Eucharystii. To właśnie w niej „osobista łączność, jaką konkretny wierny nawiązuje z Jezusem obecnym w Eucharystii, zawsze odsyła go ponownie do wspólnoty kościelnej, uświadamiając mu jego przynależność do Ciała Chrystusa”⁴⁵. Eucharystia, która przeżywana jest w chrześcijańskiej wspólnocie ma znosić obowiązujące różnice, niszczyć pęta egoizmu i indywidualizmu oraz wzmacniać chrześcijan w budowaniu wspólnoty Kościoła⁴⁶.

Trzecią, wymienioną przez Benedykta XVI, przestrzenią wzrostu chrześcijańskiej idei braterstwa są wspólnoty apostołskie, funkcjonujące w Kościele. Jak zaznaczył papież, ich szczególną misją, o której nie mogą zapominać, jest budowanie braterstwa we wspólnocie ludu Bożego. Służące wspólnocie parafialnej apostołskie wspólnoty, mają być czytelnym znakiem jej jedności oraz przenosić braterską wrażliwość chrześcijan na poziom Ciała Chrystusa, jakim jest Kościół. Przez ożywianie wspólnot parafialnych, nadawanie im aktualnego rytmu, którym żyje Kościół powszechny oraz uwrażliwianie na konkretne wydarzenia życia liturgicznego, wspólnoty apostołskie mają stwarzać możliwość głębokiego i świadomego zaangażowania chrześcijan w życie parafialne. Przez doświadczenie przeżywania Kościoła w niewielkiej grupie formacyjnej, członkowie

⁴³ C. Kościelniak, *Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje*, „Przegląd Zachodni”, 2015, nr 1, s. 16.

⁴⁴ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, s. 55.

⁴⁵ SC, n. 68.

⁴⁶ J. Ratzinger, *Kościół. Wspólnota w drodze*, Kielce 2009, s. 23.

Kościół mają budować swój związek ze wspólnotą Kościoła⁴⁷. W tym sensie istotnym wydaje się być stały i zaangażowany kontakt wspólnot apostolskich ze swoim duszpasterzem, umożliwiający aktualizację działań duszpasterskich do zauważonych wyznań i potrzeb duszpasterskich. Misja parafii odczytywanej jako „wspólnota wspólnot” staje się istotnym wyzwaniem, na drodze budowania jedności i braterstwa w Kościele⁴⁸. To wyzwanie, przed którym członkowie Kościoła stają jako budowniczowie autentycznie i wytrwale wcielanej idei braterstwa.

* * *

Idea braterstwa w nauczaniu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI stanowi istotny i często podejmowany wątek. Nawiązując do korzeni i źródeł koncepcji omawianego powyżej tematu, obserwując rozwój jego rozumienia w świeckim społeczeństwie, autor wyznacza pochodzenie idei, przypominając chrześcijańską genezę chrześcijańskich wartości moralnych, wśród których sytuuje braterstwo. W ten sposób, nawiązując do tradycji biblijnej oraz wczesnego chrześcijaństwa, niemiecki teolog podpowiada, w jaki sposób współcześni chrześcijanie powinni rozumieć, a następnie również rozszerzać ideę braterstwa.

Postawione przez Benedykta XVI tezy stanowią nie tylko szerokie omówienie powyższego tematu, pozostając w zamkniętym środowisku teologicznym. Papież kładł silny nacisk na wyzwania i zadania, przed którymi stają współcześni chrześcijanie, rozpoznający w sobie powołanie do tworzenia wspólnoty dzieci Bożych. To przed tą wspólnotą, Kościołem, Benedykt XVI rozpoznaje obszary autentycznego zaangażowania i troski, starając się budować jedność i chrześcijańskie braterstwo. Prócz rozumianego w ścisłym sensie braterstwa, rozpoznawanego na podstawie eucharystycznej jedności, autor zachęca również do podejmowania działań budujących jedność w społeczeństwie, wspólnotach rodzinnych i parafialnych. Troska o prawdziwe braterstwo i jedność w Kościele może być również ważnym narzędziem ewangelizacyjnym, które może być pomocne w kreatywnym i efektywnym głoszeniu Dobrej Nowiny. W ten sposób granice braterstwa zostaną poszerzone w naturalny sposób, wyznaczone przez wspólnotę członków Kościoła – siostr i braci w Chrystusie.

⁴⁷ Łużyński, *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie*, s. 79.

⁴⁸ Zob. M. Chmielewski, *Parafia jako wspólnota wspólnot w polskich publikacjach posoborowych*, RT, 46(1999), s. 161–177.

THE IDEA OF BROTHERHOOD IN TERMS OF JOSEPH RATZINGER/BENEDICT XVI

Keywords: Benedict XVI, brotherhood, Christianity, Gospel, community.

Abstract: This article explores the contemporary significance of brotherhood in the thought of Joseph Ratzinger/Benedict XVI, in response to the fragmentation of social bonds and the crisis of communal identity. The research problem concerns how the Christian idea of Brotherhood – rooted in divine Revelation and the Trinitarian understanding of God – can guide the formation of human relationships and the building of ecclesial community. The study employs critical content analysis and theological hermeneutics, focusing on Ratzinger's papal documents, public speeches, and theological writings. Three key spaces of realized brotherhood are identified: the parish, the Eucharist, and apostolic communities, presented as crucial for shaping Christian identity. The article argues that brotherhood, understood both as a gift and a task, may serve as a foundation not only for the inner life of the Church but also for its missionary presence in the modern world.

Sections: [Introduction] > 1. The Christian genesis of universal moral values > 2. Brotherhood in biblical terms > 3. The essence of brotherhood in terms of Benedict XVI > 4. Space of the growth of the idea of Christian brotherhood > [Ending].

BIBLIOGRAFIA

Ratzinger J.

Chrześcijańskie braterstwo, Kraków 2006.

Jezus z Nazaretu. Od Chrztu w Jordanie do Przemienienia, Kraków 2017.

Kościół. Wspólnota w drodze, Kielce 2009.

Wprowadzenie w chrześcijaństwo, Kraków 2006.

W rozmowie z czasem, t. 13, Lublin 2018.

Benedykt XVI

Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, 13 III 2007.

Przemówienie *Prawa człowieka są wyrazem sprawiedliwości*, 18 IV 2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/usa_onz_18042008.html [21.02.2025].

Przemówienie do uczestników pierwszego seminarium zorganizowanego przez Forum katolicko-muzułmańskie *Imieniem Boga mogą być tylko pokój i braterstwo*, 6 XI 2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/orumkm_06112008.html [26.02.2025].

Encyklika *Caritas in veritate*, 7 VII 2009.

Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 30 XII 1987.

Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2014 *Braterstwo podstawą i drogą do pokoju*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20131208_messaggio-xlvi-giornata-mondiale-pace-2014.html [19.02.2025].

Basiuk M., *Jedność między ludźmi w świetle opowiadania o wieży Babel*, SSHT, 44(2011), s. 450–461.

Burgoński P., *Braterstwo – mit, partykularyzm, utopia?*, w: *Caritas in veritate zasada polityki społecznej*, red. T. Adamczyk, J. Mazur, Lublin 2011, s. 159–186.

Chmielewski M., *Parafia jako wspólnota wspólnot w polskich publikacjach posoborowych*, RT, 46(1999), s. 161–177.

Dąbek T.M., *Boże synostwo a ludzkie braterstwo. Teologia wezwania Ojciec nasz*, RBiL, 53(2000), s. 189–198.

Grzywocz Ł., *Główne rysy antropologii Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „Studia Nauk Teologicznych PAN”, 15(2020), s. 193–212.

Kiejkowski P., *Fratelli tutti*, Poznań 2021 (*Teologia Dogmatyczna*, t. 16).

Kluz M., *Podstawy odpowiedzialności moralnej chrześcijan za misję ewangelizacyjną w świecie*, STV, 54(2016), nr 2, s. 151–171.

Kościelniak C., *Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje*, „Przegląd Zachodni”, 2015, nr 1, s. 7–20.

Łużyński W., *Chrześcijańskie braterstwo w świeckim społeczeństwie. Refleksje na podstawie nauczania Josepha Ratzingera*, TiCz, 45(2019), nr 1, s. 69–86.

Maritain J., *Chrześcijaństwo i demokracja*, „Znak”, 44(1992), nr 4, s. 42–54.

Najda A.J., *Jedność pierwotnego Kościoła w świetle Dziejów Apostolskich*, „Studia Teologiczne. Białystok – Drohiczyń – Łomża”, 31(2013), s. 275–291.

Pierzchała M., *Znamiona braterstwa w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 41(2021), s. 93–108.

Schrade U., *Wartości chrześcijańskie są obiektywne*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, 2(1993), nr 1(5), s. 176–182.

Skorowski H., *Wartości chrześcijańskie istotnym elementem kultury europejskiej*, w: *Wartości chrześcijańskie a europejskie. Chrześcijaństwo kształtujące tożsamość Europy*, red. P. Walewski, Pelplin 2002, s. 23–30.

Sosnowski A., *Jedność Kościoła w nauczaniu Benedykta XVI*, CzSt, 45(2017), s. 125–133.

Szymik J., *Syn jako rozdarta zasłona. Misteria Jezusa w ujęciu Józefa Ratzingera – Benedykta XVI*, CTh, 90(2020), nr 4, s. 109–123.

Węgrzecki J., *Wartości chrześcijańskie w świecie współczesnym*, w: *Wartości chrześcijańskie a europejskie. Chrześcijaństwo kształtujące tożsamość Europy*, red. P. Walewski, Pelplin 2022, s. 75–86.